

Posudek školitele na magisterskou práci Jiřiny Břicháčkové „Obřízka a jiné rituální zásahy do ženského těla“ (HTF UK Praha 2007, 99 str. včetně textové a obrazových příloh)

Předložená práce svým obsahem navazuje na magisterku, kterou Břicháčková v minulosti neobhájila. Dostala celou řadu připomínek a podnětů, které respektovala, takže vznikla práce nová, jinak strukturovaná, opatřená solidním vědeckým aparátem s jinými argumentacemi. Téma, které je zajímavé a aktuální, je zpracováno kulturně antropologicky a sociálně psychologicky s přesahy do religionistiky, hlavně v pasážích o rituálech, zčásti i magických obřadech a iniciačních obřadech chlapců a dívek při „uvádění do dospělosti“ v pubertálním věku a na prahu dospělosti. Zde autorka vychází především z Eliadeho, v historických přehledech potom především z Königova *Lexikonu náboženství* (viz dobře zpracovaný Seznam literatury a použitých elektronických zdrojů, s. 67 – 70). Religionistické úvahy mohly být delší a obsažnější, zvláště ve spojení někdy rituálně drasticky iniciovaného budoucího sexuálního života (s. 23 – 25) s duchovním světem. Obřízka a další zásahy do ženského těla (FGM) byly totiž náboženskými signály „otevření těla“ a plodnosti, V drtivé většině redukovaly nebo odstraňovaly erotogenní části pohlavních orgánů, aby snížily jejich význam při lidském individuálním pohlavním pudu (místo pouhého ukojení v orgasmu je při kopulaci uměle a nepřirozeně vytvářen větší prostor a brána pro „druhou sílu“, která může, nebo také nemusí vést k oplodnění, což je vyšší vůle nadpřirozených božstev a duchů, později Boha – v muslimském světě i v některých křesťanských sektách. K tomu viz nedokončené úvahy na s. 41 – 42).

Školitel při četbě práce získal celou řadu u nás dosud jenom vzácně publikovaných poznatků (v literatuře hlavně studie D. Housy, manželů Pondělíčkových a F. Vrhela). Tím je tato práce v českém prostředí přínosná, i když je značně kompilativní. Její členění je promyšlené v logickém smyslu i výkladu. Celou řadu pasáží ve výkladu (např. techniky obřízky) nedovedu posoudit. Myslím si, že pomůže oponentský posudek.

Otázka k obhajobě: Proč operátorky nebo operátoři používali při ženské a mužské obřízce archaické nástroje – kamenné nože, rozlomené škeble apod.? Nebyla to symbolika archaičnosti a dávných rituálních tradic?

Doprovodný text se statistickými a geografickými daty praktikování FGM je užitečný, stejně jako přehled celkem marného úsilí (s. 39 – 41) OSN a WHO o respektování lidských práv žen v Africe a jinde. Statistická data jsou sice proměnná, ale obsahují u nás důležitou prvotní orientaci. Ale opět i zde chybí u kmenů i regionů alespoň stručná charakteristika projevů přírodních a vzácně i jiných náboženství v historickém a religionistickém pohledu. Který náboženský činitel dával podnět, nebo v komunitě rozhodoval o zahájení iniciačních obřadů a konkrétním způsobu provedení FGM? Byly iniciace spontánní, nebo měly

vazbu na primitivní kultovní „kalendář“, např. na roční období? Byly prováděny jednotlivě, nebo skupinově? Tyto otázky jsou v práci na různých místech jenom letmo nadhozeny, ale nezodpovězeny.

Práce obsahuje nad rámec tématu řadu zajímavých údajů o ženských korzetech doložených i v křesťanském prostředí a dodnes módní tetování mužů i žen. Břicháčková k nim logicky přiřadila i dnešní módní piercing v historickém kontextu, mohla však více komentovat i současné aplikace v sociologickém kontextu (snahy o odlišení a zvláštnost, apotropeický význam symbolů, obrazů, nápisů a scén).

Informace o deformování chodidel v Číně a „žirafích krcích“ v Africe jsou užtečným doplněním tématu.

Další připomínky: V textu je řada překlepů. Někde chybějí písmena a jindy zase dokončení slibných úvah (s. 11). V poznámkách a jinde je špatná grafika, která používá kuzivního písma místo normálního (s. 11 a passim). Na s. 12 chybí religionistická úvaha o smyslu kráslení, rozhodně se nejednalo o úsilí „vymanit se z přírody“ (s. 13). S. 15: K obřízce v islámu. Suna je sice tradice, ale hlavně samostatné učení. Žádná sbírka Hadíth neexistuje, jde o řadu samostatných pojednání o životě a učení Muhammada vznikajících již na konci 7. století n.l. a pokračujících až do dnešní doby. Místo „ve sbírce Hadíth“ tedy česky „v hadísech“, biografiích Muhammada a interpretacích (prvotních exegezích) jeho učení. Proč není v seznamu literatury uvedeno žádné dílo L. Kropáčka z oblasti výzkumu duchovního světa islámu? U FGM, která bývá tradičně, ale nespravedlivě spojována s muslimskými rituály, chybí v bibliografii a v celé práci zásadní studie I. Kouřilové „*Žena a sexualita – fatální téma islámu*“ ze sborníku Orientálního ústavu AV ČR, Praha 2003, s. 33 – 67, zvláště s. 44 – 55, „ženská obřízka“). Zde přiznávám jako školitel vlastní chybu, že jsem magistrandku na tuto studii neupozornil. Ale vzhledem k jejímu přerušení studia byly naše konzultace velmi sporadické.

V poznámkách i v textu je řada grafických chyb (nadměrné a neústrojné používání kurzívy, kdy se stírají tituky a citace literatury). U zásadní textové přílohy (s. 73 – 77) chybí v úvodní poznámce odkazy na stránky, z nichž bylo přebíráno. U obrazových a velmi ilustrativních příloh bohužel chybí odkazy na (internetové?) zdroje jednotlivých příloh, což je vzhledem k současným autorským právům v zemích EU základní věc, na kterou si musíme zvyknout, abychom se nedostali do vážných potíží.

Facit: J. Břicháčková své složité téma zvládla s nedostatky, které jsem rámcově uvedl. Práci doporučuji ohodnotit známkou „dobře“.

Praha, 28. 8. 2007

Prof. PhDr. Blahoslav Hruška, DrSc.